

## Náučný chodník Hrádok



Kraje:	Banskobystrický / Košický
Okresy:	Revúca / Rožňava
Geomorfologická jednotka:	Revúcka vrchovina
Geologická jednotka:	gemerské pásmo
Chránené územie:	žiadne
Prístup:	bus Gočaltovo, Hrádok (v sedle Hrádok na ceste č. 526 Jelšava – Štítik) a pešo po žltej turistickej značke k severu 1,3 km (prevýšenie 78 m)
Východisko:	pred hotelom Hrádok v sedle medzi Jelšavou a Ochtinou pri horárni Hrádok
Trasa:	od hotela Hrádok v sedle medzi Jelšavou a Ochtinou pri horárni Hrádok – okruh po vrchole a západnom a južnom svahu bezmenného vrchu medzi dolinami Lovnického potoka, Jordánu a Ochtinského potoka
Dĺžka, prevýšenie:	3,2 km, prevýšenie 105 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	13
Náročnosť:	nenáročná trasa

**Zameranie chodníka:** prírodovedné, historické, poľovnícke, lesnícke, ochranárske, včelárske

**Typ chodníka:** samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

**Nadväznosť na turistickú značku:** Trasa je spolovice súbežná so zelenou turistickou značkou, ktorou tu prechádza Chodník Pavla Jozefa Šafárika, dialková turistická magistrála vedúca v dĺžke necelých 100 km pohoriami Slovenského rudohoria z Nálepky do Jelšavy.

**Rok otvorenia:** 2019

**Aktuálny stav:** Informačné panely sú v dobrom stave (2020).

**Textový sprievodca:** nie je

**Kontakt:** Mestské lesy Jelšava, Námestie republiky 500, 049 16 Jelšava, tel. 058 / 4881 118

**Poznámky:** (1) Náučný chodník nesie meno lokálnej rekreačnej oblasti Hrádok-Jelšava (ďalšie info v hesle Hrádok nižšie). (2) Na trase náučného chodníka sú vybudované altánky a lavičky. (3) V pláne náučného chodníka na úvodnom paneli sú očíslované aj jeho zastávky bez informačných panelov (4 a 8).

## Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie, informácie na jeho paneloch sú využiteľné pre vyučovanie. Odporúčame spojiť s návštevou Ochtinskej aragonitovej jaskyne a Mestského múzea Jelšava.

## Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

**Jelšava.** Mesto na južnom Slovensku juhovýchodne od Revúcej v údolí rieky Muráň v južnom okraji strednej časti Revúckej vrchoviny na jej kontakte s výbežkom Slovenského krasu. Rozkladá sa na proluviálnych sedimentoch náplavových kužeľov Jordánu a Lovnického potoka zľava tu ústiacich do Muráňa. Vzniklo ako banícka osada v blízkosti hámrov. Prvá písomná zmienka o **hrade Jelšava** (> heslo nižšie) pochádza z roku 1243. Po príchode nemeckých kolonistov - baníkov - v 14. storočí sa stala mestom a druhým najdôležitejším obchodným centrom a dodávateľom železa a jedným z najvýznamnejších stredísk spracovania železnej rudy v Uhorsku. V okolí mesta sa okrem železnej rudy ťažila aj meď a zlato. Po poklese ťažby sa od 17. storočia rozvíjajú obchod a remeslá. Rozmach miestneho priemyslu umožnila výstavba železničnej trate z Plešivca do Muráňa v roku 1883. Impulzom rozvoja mesta sa stal objav magnezitu v roku 1880, jeho následná ťažba a založenie prvého závodu na pálenie magnezitu na Slovensku severozápadne od mesta v lokalite Teplá voda v roku 1894. Dodnes sa z neho vyvinul najväčší ťažobný a spracovateľský **magnezitový závod** na Slovensku a jeden z najväčších svetových producentov mŕtvo-pálenej magnézie. Jeho produkcia je určená pre oceliarsky priemysel, priemysel výroby žiaruvzdorných materiálov, chemický priemysel, poľnohospodárstvo a stavebníctvo. V rokoch 1938 - 1945 bola aj Jelšava súčasťou Maďarska, v rokoch 1968 - 1990 tu pôsobila sovietska vojenská posádka, ktorá si vybudovala vlastnú štvrť s ubytovaním a školou. Pamiatkové historické objekty sa koncentrujú okolo Námestia republiky. Trojpodlažný **kaštieľ Coburgovcov** (predtým Koháryovcov) v slohu francúzskeho klasicizmu z roku 1763, pristavaný k staršej renesančnej stavbe zo začiatku 17. storočia na mieste údajného templárskeho kláštora, dlhodobo očakáva rekonštrukciu s cieľom jeho premeny na kultúrno-kreatívne centrum. V druhej polovici 20. storočia slúžil ako poľnohospodárske odborné učilište s internátom. Časť schátraného kaštieľa si prenajalo občianske združenie Čierne diery, aby ho bezzásahovo v spolupráci s architektmi 2021 a pomocou miestnej komunity v roku 2024 oživilo experimentálnym ubytovaním, za čo získali

Cenu za architektúru CE·ZA·AR. V susedstve kaštieľa sa v zrekonštruovanom meštianskom dome z 18. storočia, v ktorom sídlila mestská škola, nachádza od roku 2011 **Mestské múzeum Jelšava** s historickými, etnografickými a numizmatickými zbierkami (prístupné verejnosti denne okrem pondelka a nedele). Na námestí sa ďalej nachádzajú okrem meštianskych domov aj historická budova radnice a rímskokatolícky kostol sv. Petra a Pavla od rakúskeho architekta Aloisa Pichla, vybudovaný v roku 1840 na mieste staršieho vyhoreného. Južne od námestia stojí klasicistický tolerančný evanjelický kostol z roku 1785 s mohutnou predstavanou empírovou vežou z roku 1834. Ako evanjelický farári tu pôsobili napr. Eliáš Láni, Daniel Sinapius-Horčíčka, Samuel Hruškovíc a Samo Tomášik.

**Hrádok.** Jeden z piatich **geomorfologických podcelkov Revúckej vrchoviny** v jej severovýchodnej časti zhruba medzi riekami Muráň a Štítnik. V rámci neho je takmer v celej šírke vrchoviny vyčlenená znížená rozšírená časť územia rozvetvená pozdĺž tokov Štítnika a Hankovského potoka ako geomorfologická časť **Štítnická brázda**. Na severovýchode naň nadväzujú podcelky Turecká a Dobšinské predhorie, na juhozápade Železnícke predhorie, resp. jeho časť Jelšavské podolie. Podcelok je pomenovaný podľa **vrchu Hrádok (810 m n. m.)** s hojnými stopami po baníckej činnosti, ležiaceho v jeho centre medzi Jelšavou a Štítnikom. Podcelok má veľmi zložitú geologickú stavbu, budujú ho rôzne prvohorné premenené horniny veporika a gemerika, v brázde aj neogénne sedimenty (pestré íly, štrky, piesky) a mladé fluvialné sedimenty. Rovnaké meno nesie i **horské sedlo (590 m n. m.)** medzi vrchmi Hrádok a Šebeková (637 m n. m.), ktorým prechádza štátna cesta č. 526 z povodia Muráňa do povodia Štítnika, ako aj **horáreň** a **hotel** severne od neho v území **rekreačnej oblasti Hrádok-Jelšava**.

**Národná prírodná pamiatka Ochtinská aragonitová jaskyňa.** Chránené územie severovýchodne od Jelšavy v severnom svahu Hrádku vo východnej časti Revúckej vrchoviny vyhlásené v roku 1972 na ochranu prvej aragonitovej jaskyne na Slovensku, predstavujúcej svetovú raritu. Bola objavená v roku 1954 náhodne pri razení prieskumnej geologickej štôlne. Dosiaľ známe jaskynné priestory dlhé 585 m s hĺbkou 30 m, na strope zdobené svetovo jedinečnými formami excentrickej formy aragonitu, vznikli v šošovke silno tektonicky porušených paleozoických kryštalických vápencov a ankeritov obklopanej fylitmi. V jaskyni sa zistili tri generácie aragonitu, ktorý tu v podmienkach stabilnej mikroklímy (s teplotou 7,2 - 7,8 °C a relatívnou vlhkosťou 92 - 97 %) vzniká z vodných roztokov s vysokým obsahom Mg-, Fe- a Mn-iónov. Najstaršie, s vekom asi 138 tisíc rokov, tvoria mliečno zakalené obličkovité útvary. Najhojnejšími sú asi 14 tisíc rokov staré a stále dorastajúce až niekoľko decimetrov dlhé ihlicovité a špirálovité heliktity (excentrické kvaple) tvoriace atraktívne biele trsovité alebo kríčkované útvary. Najmladšími sú v súčasnosti sa na sedimentoch tvoriace drobné vejáriky. Pre svoju unikátnosť je jaskyňa od roku 1995 zapísaná na Zozname svetového dedičstva UNESCO. Jaskyňa bola sprístupnená pre verejnosť razenou chodbou v roku 1972. Otvorená je sezónne (spravidla apríl - august okrem pondelkov). Prehliadka s dĺžkou 300 m trvá 30 min.

**Hrad Jelšava (aj Starý Jelšavský hrad).** Zvyšky zrúcanín múrov a kamenný pôdorys nevelkého hradu 2,7 km západne od Jelšavy nad dolinou Muráňa na zalesnenom bezmennom vrchu (asi 400 m n. m.) v okraji Revúckej vrchoviny, postaveného koncom 14. storočia ako šľachtické sídlo. Prvá písomná zmienka o ňom pochádza z roku 1421, patril Ratoldovcom, Jolsvaiovcom, kráľovi Žigmundovi, Bebekovcom a Perényiovcom. Pravdepodobne definitívne bol zničený Turkami, v roku 1573 sa spomína už ako ruina. Hrad je voľne prístupný (prístup po modrej turistickej značke z centra Jelšavy). Tento „Starý“ hrad mal v blízkosti Jelšavy „predchodcu“ - **Jelšavský hrádok** - na dvojvrcholovom vršku Hradovisko (345 m n. m.) - výbežku zovretom dolinami Muráňa a Jordánu - severne priamo nad historickým centrom mesta, ktorý sa spomína už v roku 1243, pričom listina z roku 1299 ho uvádza už ako spustnutý.

**Tunel pod Homôlkou (Slavošovský tunel)** > pozri v hesle **Gemerské spojky** v textoch Ekotrasny

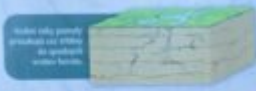
**Revúcka vrchovina.** Pohorie na juhu stredného Slovenska s veľmi členitým pôdorysom i reliéfom ležiace medzi Tuhárom, Poltárom, Rožňavou, Dobšinou, Revúcou, Hnúšťou a Málincom, na severozápade nadväzujúce na Stolické vrchy a krátko i Veporské vrchy a Ostrôžky, na juhovýchode susediace s Juhoslovenskou kotlinou (resp. jej podcelkami Lučenská kotlina a Rimavská kotlina) a Slovenským krasom a na severovýchode s Volovskými vrchmi. Má veľmi pestrý reliéf, čo súvisí s jej tektonickým vývojom a veľmi zložitou geologickou stavbou. Tú predovšetkým na severe tvoria kryštalicke horniny, najviac paleozoické ruly, granitoidy a paleovulkanity. V strednej časti sú zastúpené rôzne triasové sedimentárne horniny. V južnej časti sa na neogénnych andezitových tufoch a konglomerátoch vyvinul rozsiahly plochý reliéf (Pokoradzská tabuľa, Blžská tabuľa) s mohutnými kryhovými zosuvmi na jeho okraji na styku s Rimavskou kotlinou. V relatívne menej odolných horninách (napr. neogénnych morských sedimentoch) sú vymodelované brázdy až kotlinky (napr. Lovinobanská brázda, Málinská brázda, Rimavské podolie, Železnická brázda). Hojný je výskyt nerastných surovín (magnezit, železné rudy, mramor, mastenec a i.) s bohatou ťažobnou históriou (napr. Tuhár, Lovinobaňa, Cinobaňa, Rákoš, Železník, Jelšava, Lubeník, Nižná Slaná, Vyšná Slaná, Dobšina). Väčšie nadmorské výšky dosahuje v severovýchodnej časti (Železník 814 m, Magura 883 m, Bučina 858 m a Turecká 953 m na severozápad od Rožňavy). Vrchovinou priečne preteká mnoho vodných tokov – Krivánsky potok, Ipeľ, Poltarica, Rimava, Turiec, Muráň, Štítik a Slaná –, ktorých doliny využívajú dopravné komunikácie. Pôvodne pomerne silno odlesnené územie (lúky a pasienky pri početných nevelkých sídlach aj rozptýleného charakteru) postupne čiastočne zarastá. Prevažne dubové, dubovo-hrabové a bukové lesy majú hospodársky charakter.


## Názvy zastávok a informačných panelov


1. Informácie o náučnom chodníku Hrádok
2. História Hotela Hrádok a SMZ, a. s., Jelšava
3. Geologické podložie
4. *Odpočinková zóna (bez panela)*
5. Panoráma vrchoviny
6. Fauna Hrádku
7. Flóra Dielkovej
8. *Hmyzí hotel (bez panela)*
9. Poľovnícka činnosť
10. Lesnícka činnosť
11. Ochrana prírody
12. História mesta Jelšava
13. Slovenský zväz včelárov

Informačné panely v teréne nie sú číslované ani neobsahujú názov náučného chodníka. Niektoré z nich majú vlastný dizajn, odlišný od väčšiny panelov.




 Horná vrstva (granitová hornina)


 Podzemní voda (voda v puklinách hornin)


 Podzemní voda (voda v puklinách hornin)

Území severně od hotelu budují pískovce a fylity a nacházejí se také žilné horniny a s menšími ložiskami krystalických výpenců. Území se na dne pyritového moře před 250-250 milióny roků v pravostranných káňkách. Bláznivé horniny (tzv. paleozoický) se postarali po bývalé sopečné činnosti, která byla krystalických výpenců představují průhledné keramické žilny. Krystalické výpence jsou na starých mořích horlivějším ruzovka znenáma na magmatu, které se jako významné sopečné láva v jehle v v Lubenku.

Jihně od hotelu se nacházejí pískovce a žilny, které se skládají z v současnosti podzemních a ruzových korytých po ústupu moře před 250-250 milióny roků koncem prvohor (v permi). Část území je následně rozrušených horninových pochodu pramenění, a proto se podzemní struktura a fylity častěji překrytými žilny, grafitid.

Mezi oboma územími se nacházejí v mořích, které cca 400 milióny roků starých silně oxidovaných grafitidových fylitů se žilovými krystalických výpenců a akviferů. V nich se vytvořila rozsáhlá (částečně) organická jaskyň. Již jednotlivé sopečné žilovité a královské královské území území území území.



# Panoráma vrchoviny

*Môj národnosť,*

Usporiadajte si svoj výlet do prírody a zistíte, že príroda je naozaj krásna a pestrá. Prírodné pamiatky sú súčasťou nášho dedičstva a treba ich chrániť. Každý z nás môže prispieť k tomu, aby sme si túto krásu mohli užiť aj v budúcnosti.

Prírodné pamiatky sú súčasťou nášho dedičstva a treba ich chrániť. Každý z nás môže prispieť k tomu, aby sme si túto krásu mohli užiť aj v budúcnosti.

Prírodné pamiatky sú súčasťou nášho dedičstva a treba ich chrániť. Každý z nás môže prispieť k tomu, aby sme si túto krásu mohli užiť aj v budúcnosti.







